

A. van Aken-van de Leur
Ed de Graaf
Frank 't Hart
Hans Hulshof
Kees van de Ven

Hoe beoordeel je het klad?

Het correctievoorschrift voor de samenvatting VWO roept vragen op

Binnenkort buigen docenten Nederlands uit het voortgezet onderwijs zich weer over de samenvattingen van hun vwo-leerlingen. Dit eindexamenonderdeel staat al jarenlang ter discussie. Docenten, leerlingen en onderzoekers ergeren zich. Vaak is het de zin van de opdracht, waarover men zich zorgen maakt. De wijze van beoordelen is echter even omstreken. Ze verschilt per school en het gevolg is dat de eerste en tweede corrector lange telefoongesprekken voeren. Vaak kiezen ze voor de weg van de minste weerstand: de cijfers worden gemiddeld. Dit compromismodel is echter een oplossing waar niemand echt vrolijk van wordt.

Een docent Nederlands stuurde de redactie een verontwaardigde brief. Hij had als tweede corrector het cijfer betwist, dat een leerling van zijn eigen docent (de eerste corrector) had gekregen. Samen besloten ze om niet domweg te middelen. Ze wonnen advies in bij de inspectie. Dit advies was echter voor beiden onacceptabel. De tweede corrector, Ed de Graaf, vroeg ons hieraan aandacht te besteden in *Moer*.

We besloten om er een casus van te maken. Om te beginnen vonden we het niet meer dan redelijk, om de inspectrice, mw. Van Tuil, gelegenheid te geven haar advies toe te lichten.

Verder is over de samenvatting al zoveel geschreven, dat het ons zinvol leek om de zaken nog eens op een rij te zetten. Wat waren de overwegingen bij het ontwikkelen van de huidige samenvattingsopdracht? Welke kritiek heeft de Stichting 108+ hierop? In hoeverre spelen deze problemen nog bij de samenvatting zoals de Commissie Vernieuwing Eindexamenprogramma's Nederlandse taal en letterkunde VWO en HAVO (de CVEN, Braet & Hendrix, 1991) voorstelt?

De inspectrice heeft helaas niet willen reageren. Met een persoonlijk antwoord aan Ed de Graaf is de zaak wat haar betreft afgedaan. Deze publiciteit zou de zaak onnodig opblazen. De redactie betreurt dit standpunt. Volgens ons dient de discussie rondom deze casus wel degelijk een algemeen belang. Veel docenten hebben te maken met vergelijkbare problemen. Het feit dat beoordeling en becijfering zo sterk van de docent afhankelijk kunnen zijn, verdient aandacht. Niet voor niets spreken alle auteurs in deze casus van rechtsongelijkheid.

Het advies van de inspectrice wordt nu door Ed de Graaf in zijn bijdrage zo correct mogelijk weergegeven.

Het onderdeel samenvatten van het eindexamen vwo bestaat uit een brontekst van 2000 tot 2500 woorden. De leerlingen hebben de opdracht deze tekst te bewerken tot een samenvatting met ongeveer een kwart van de oorspronkelijke lengte. De tekst dient leesvervangend, bondig en correct geformuleerd te zijn. Nadat ze de structuur en de hoofdzaken van de tekst hebben opgespoord, besteden leerlingen daarom nog veel tijd aan de formulering. Ze herschrijven hun tekst in het net.

De casus spitst zich toe op de beoordeling van het klad, dat veel leerlingen – samen met het in het net geschreven gedeelte – inleveren. Tijdgebrek dwingt hen hiertoe. Hoe moet dit klad nu beoordeeld worden? De auteurs van deze casus geven hierop elk hun eigen visie.

In het correctievoorschrift staan (onder andere) de volgende bepalingen:

Voor het schriftelijk werk kunnen maximaal 100 scorepunten worden toegekend. De kandidaat krijgt vooraf 10 scorepunten. De score voor het examenwerk wordt dus uitgedrukt op een schaal van 10 tot en met 100 punten.

- *De beoordeling van de samenvatting bestaat uit drie onderdelen:*
- *Het toekennen van scorepunten voor de inhoud, samenhang en formulering van de samenvatting per teksteenheid.*
- *Het toepassen van een aftrekregeling voor tekorten in taalgebruik, taal- en tekstconventies.*
- *Het toepassen van een aftrekregeling voor de overschrijding van het maximaal aantal woorden.*

De aftrek voor tekorten in taalgebruik is aan een maximum van 20 punten gebonden. Voor woordoverschrijding geldt een onbeperkte aftrek. Hierdoor kunnen kandidaten theoretisch op een negatief cijfer uitkomen. De eerste bepaling voorkomt dit echter; iedereen krijgt minimaal een 1.0.

Over de wijze waarop het klad beoordeeld dient te worden, zijn geen bepalingen opgenomen.

De eerste bijdrage is van Ed de Graaf. Hij schetst de gang van zaken, omschrijft in eigen woorden het advies van de inspectrice en geeft daarop zijn commentaar. Op zijn bijdrage wordt gereageerd door Kees van de Ven, lid van de Centrale Examencommissie Vaststelling Opgaven (CEVO), vaksectie Nederlands h/v; mw. A. van Aken-van de Leur, die het standpunt verwoordt van de Stichting 108+ Vaksecties Nederlands; Hans Hulshof, vakdidacticus aan de Rijksuniversiteit van Leiden. Frank 't Hart, docent Nederlands in het voortgezet onderwijs, gaat in op de oorzaak van het probleem.

Ed de Graaf

Over het voordeel van kladwerk

De afstraffing van ieder eindexamenjaar op het vwo, vol goede moed begonnen in een sfeer van saamhorigheid, is voor mij wel de samenvatting. De weerbaarheid van de tekst, de vaagheid van de normering en de ellenlange telefonades met de tweede corrector over

punten, komma's en verschil in interpretatie zijn allesbehalve plezierig te noemen.

Eindexamenjaar 1992/1993: na intensieve eerste correctie valt de envelop met het werk van een collega weer in de bus. Even niet naar kijken, is de eerste reactie. Even de uitwerkingen op het stapeltje op het bureau en verder niet zeuren. Even het achterstallige andere schoolwerk wegwerken en dan zien we wel verder.

Uiteindelijk moet het er toch van komen: bladeren, punten en woorden tellen, inhoudelijke steekproeven. Tot mijn verbazing is bij een van de kandidaten een voor mij ongebruikelijke werkwijze toegepast. Die leerling heeft zijn samenvatting ten dele in het net geschreven en vervolgens zijn kladversie bijgevoegd ter correctie. In deze kladversie is duidelijk aangegeven waar de corrector met zijn werkzaamheden verder moet gaan. De eerste corrector constateerde dat wanneer al het ingeleverde eindexamenwerk, dus ook de kladversie, als officieel eindexamenwerk gezien zou worden, de betreffende leerling -1 zou scoren. Maar wanneer alleen de netversie beoordeeld zou worden, kwam de kandidaat op 2.4 uit.

Een dilemma dus! Het spreekt voor zich dat iedere leerkracht voor zijn leerling het onderste uit de kan wil halen en dus kiest voor de meest voordelige weg. Zo ook bij deze leerling. De eerste corrector plaatste op de verzamellijst het cijfer 2.4 en liet de kladversie voor wat ze was.

Wat nu als tweede corrector? Advies van de inspectie zou uitkomst kunnen bieden. De inspectrice adviseerde op navraag om ook het kladwerk te beoordelen, met dien verstande dat spelfouten en woordoverschrijding slechts globaal berekend mochten worden. Immers, wanneer de kandidaat zijn werk in het net had kunnen overschrijven, had hij er beslist nog fouten uitgehaald en er woorden en/of zinnen uit weggestreept. Voor de betreffende leerling zou het advies van de inspectrice betekenen, dat hij rond de vijf zou uitkomen.

Een onbegrijpelijk advies

De vraag rest nu wat de consequenties zijn van het advies van de inspectrice voor de examenpraktijk waar ik eindexamenkandidaten mee confronteer. Door haar aanbeveling zijn we in

een situatie van rechtsongelijkheid beland. Niemand interpreteert de normering op die wijze; overal wordt consequent ook in de kladversie iedere spelfout en iedere woordoverschrijding meegeteld. Komt het er niet op neer dat ik al mijn eindexamencorrectie samenvatting had moeten herzien, omdat ik bij een aantal leerlingen in de kladversie een andere werkwijze heb toegepast? Betekent het voor de toekomst dat ik mijn leerlingen beter kan adviseren zo veel mogelijk in het klad in te leveren, omdat daar de beoordeling alleen inhoudelijk mag geschieden?

Volgens de inspectrice betrof het hier een advies voor een uitzonderlijk geval. Het is mij niet duidelijk waarom dit een bijzondere situatie is, aangezien alleen ik al bij de eindexamencorrectie jaarlijks verschillende kladversies onder ogen krijg. In mijn geval, dat in de ogen van de inspectrice dus buitengewoon was, kon volgens haar de norm niet onverkort worden toegepast, omdat het correctiemodel van de CEVO bepaalt dat aan een kandidaat nooit een cijfer lager dan 1.0 kan worden toegekend. Zij geeft daarmee impliciet al aan dat de huidige regelgeving niet toereikend is.

De inspectrice hanteerde bij haar advies als uitgangspunt: wie de samenvatting niet binnen de gestelde tijd kan voltooien, heeft maar ten dele aan de examenopdracht voldaan en dit zal in het toegekende cijfer tot uitdrukking moeten komen. Dit uitgangspunt en haar advies om kladversies alleen inhoudelijk te beoordelen, zijn mijns inziens in strijd met elkaar. De becijfering in dit praktijkgeval geeft dat maar al te duidelijk aan: de werkwijze van de inspectrice levert, zoals gezegd, het hoogste cijfer op.

Ik ben kortom bezorgd over de repercussies die het advies van de inspectrice heeft voor het vak Nederlands. En niet alleen dat! Eens te meer is duidelijk geworden dat er lacunes zitten in de regelgeving rond het eindexamenwerk Nederlands voor vwo-6. Het is toch ondenkbaar dat de theoretische mogelijkheid bestaat dat een kandidaat onder de nulgrens kan duiken? Het is toch onvoorstelbaar dat de examenpraktijk, waarbij we regelmatig met kladversies te maken hebben, niet voorziet in regelgeving daaromtrent?

Kees van de Ven

De status van het klad

De redactie van *Moer* besluit van een meningsverschil over de waarde van kladpapier in het examen samenvatting een casus te maken, en vraagt een officiële reactie van de vaksectie Nederlands van de CEVO, de Centrale Examencommissie Vaststelling Opgaven. Het is echter niet gebruikelijk dat de vaksectie op kwesties als deze reageert. Alleen het bestuur van de CEVO is aanspreekbaar. Ik reageer dan ook op strikt persoonlijke titel.

Men dient zich te realiseren dat regelgeving niet alle problemen kan oplossen. Toch lijkt inderdaad gewenst dat het bestuur van de CEVO over de beoordeling van werk op kladpapier uitspraken doet. De situatie kan zich immers bij vrijwel alle vakken voordoen. Desgevraagd zou ik als lid van de vaksectie Nederlands HAVO/vwo het bestuur het volgende ter overweging geven.

De status van kladpapier wordt in het Eindexamenbesluit van 10 juli 1989 niet meer omschreven (deregulering, autonomie van scholen). Nemen we dus aan dat de directeur het kladpapier nog steeds waarmerkt en dat het daarmee officieel examenpapier wordt.

Indien de kandidaat aangeeft dat de corrector op het klad dient verder te lezen, moet die wens ook worden gehonoreerd. De kandidaat beseft de consequenties daarvan: het klad wordt op dezelfde wijze beoordeeld als het net, op inhoud, samenhang en formulering; de aftrekregelingen zijn ook op het klad van toepassing. Het eindcijfer kan natuurlijk nooit lager zijn dan 1.0 (Examenbesluit, art. 35 en 42).

De tweede corrector

Men mag aannemen dat er nogal wat verschillen zijn in het onderwijs in samenvatten, en ook in de instructies die docenten hun leerlingen meegeven. Als tweede corrector moet je nogal eens naar die instructies informeren. Dat

geldt in het geval van de beschreven casus, maar ook in andere. Moet je het een kandidaat aanrekenen als hij een samenvatting schrijft in het ik-perspectief, of als hij formuleert: 'de schrijver constateert ...' (Van Eemeren, 1975), als hij zijn tekst niet op consequente wijze in alinea's verdeelt? Als blijkt dat zijn docent hem niet anders heeft geïnstrueerd, moet je het cijfer van de eerste corrector misschien wel accepteren.

Andere problemen

De casus mag van belang zijn, andere zaken lijken veel wezenlijker. Ik noem er enkele, zonder er al te diep op in te gaan.

Meijerink en Lammers drongen eerder in dit tijdschrift aan op consensus over de aard van de samenvatting (Lammers 1990). Braet heeft in *Levende Talen* gepleit voor de samenvatting van de hoofdlijnen van een betoog, al accepteert hij tot de invoering van nieuwe examens de *samenvatting van de gedachtengang* van een betogend-beschouwende tekst (Braet, 1988).

Er zijn ook genoeg misverstanden op te ruimen. Zo bestaat (niet alleen bij de werkgroep 108+) nog altijd de misvatting dat met de komst van het analytisch beoordelingsmodel de opdracht ook veranderde.

Lezen docenten de beoordelingsvoorschriften correct? Je zou dat niet zeggen als je een collega de uitspraak hoort doen: 'Er wordt niet meer gevraagd dan het onder mekaar schrijven van informatie-elementen!!'

Wordt het niet eens tijd met de CVEN na te denken over vorm, inhoud en toetsbaarheid van de nieuwe examens tekstbegrip vwo en havo? (Braet & Hendrix, 1991.) Raken met die nieuwe examens de problemen tussen eerste en tweede corrector uit de wereld?

Is het niet buitengewoon merkwaardig dat we ons zo druk maken om de interpretatie van de beoordelingsvoorschriften voor de samenvatting, terwijl we accepteren dat er voor het landelijke opstelexamen geen beoordelingsvoorschriften zijn? Wordt het niet tijd te werken aan *facultatieve* beoordelingsvoorschriften voor het opstel?

A. van Aken-van de Leur

De leerling beslist

De Stichting 108+ maakt zich al jaren sterk voor de kwaliteit van de eindexamens. In dat verband hebben we ons in de afgelopen jaren reeds vele malen uitgesproken over de correctievoorschriften voor het vwo-eindexamen samenvatten.

In deze casus lijkt ons de beantwoording van twee vragen cruciaal, waarin de status van kladversies wordt bepaald. Het inleveren van kladversies is allang geen uitzondering meer. Het wordt overal toegestaan, is onze indruk. De wijze waarop het klad moet wordt beoordeeld, is echter vaak onduidelijk.

- 1 Moeten – respectievelijk mogen – wij als correctoren een keus maken tussen wel of niet nakijken van kladversies, die ons door leerlingen ter correctie worden aangeboden?
- 2 Moeten wij het correctiemodel onverkort op een kladversie toepassen, i.c. de aftrekregeling voor taal- en spelfouten en de woordoverschrijding consequent toepassen?

Het antwoord op de eerste vraag maakt in deze casus het verschil uit tussen een 2.4 (zonder kladversie) en een (theoretische) -1 (met kladversie). Ed de Graaf spreekt van een dilemma. Iedere leerkracht wil immers het beste voor zijn leerling. De eerste corrector 'koos' voor 2.4 en liet de kladversie achterwege.

Natuurlijk mag en moet een leerkracht de voordeligste weg kiezen voor zijn leerling als er iets te kiezen valt. Maar de keus is ons inziens niet aan de leraar of de inspectie. Het zijn uitsluitend de leerlingen die beslissen welk deel van het klad zij de leraar ter correctie aanbieden. Ze dienen zich daarbij te realiseren dat dit deel daarmee de status van 'net' heeft gekregen.

De eerste cruciale vraag, hierboven gesteld, beantwoorden wij dus volmondig met nee.

In een ander geval, dat de Stichting tijdens de

examens van 1992 kreeg voorgelegd, bleek dat de betrokken inspecteur het volgende standpunt huldigde: de eerste corrector beslist of hij het klad wil meerekenen; hij mag dit overigens alleen doen wanneer dit in het voordeel van de leerling is.

We polsten de reacties van een aantal vaksecties. Algemeen vond men dit een verbijsterende uitspraak. De leerlingen zullen dit 'gat in de markt' snel ontdekken en de machteloze leraar overstelpen met kladversies. Wij vragen ons af of er vaksecties zijn die het standpunt van bovenvermelde inspecteur onderschrijven.

Zeer grote verschillen in de eindbeoordeling van samenvattingen zijn niet zelden terug te voeren op de wijze waarop men omgaat met kladversies. De conclusie kan alleen maar zijn: regelgeving moet een einde maken aan deze verwarring en rechtsongelijkheid.

Onverkorte toepassing

Het gevaar van rechtsongelijkheid speelt ook een grote rol bij de beantwoording van de tweede vraag. Wij zijn het met Ed de Graaf eens, dat het correctiemodel onverkort dient te worden toegepast op de kladversie. Of deze opvatting ook overal wordt gedeeld, zoals hij veronderstelt? Wordt overal consequent ook in de kladversie iedere spelfout en iedere woordoverschrijding meegeteld?

Met Ed de Graaf zijn wij bezorgd over de consequenties van het advies van de inspectrice. Over de juistheid van haar advies in dit bijzondere geval kunnen wij niet oordelen, maar de achterliggende algemene opvatting geeft te denken. Deze komt er op neer dat wij er toch begrip voor moeten hebben dat er in een kladversie meer fouten zitten dan in een definitieve versie. Natuurlijk begrijpen wij dat, maar dat is geen reden om in een examensituatie de eisen te veranderen.

Ook hier geldt dat er behoefte is aan duidelijke regels. Daarnaast is een goede vakdidactiek van groot belang. Leerlingen kan bijvoorbeeld geadviseerd worden om de laatste alinea's van het klad extra nauwkeurig te corrigeren, voordat aan het net begonnen wordt.

Te weinig kwaliteitsbewaking

In onze ogen is de status van het klad slechts

een van de knelpunten bij het eindexamen. Wij streven ernaar deze knelpunten op te lossen.

De Stichting 108+ is een samenwerkingsverband van vaksecties Nederlands, die de kwaliteitsbewaking van de eindexamens hoog in het vaandel voeren. Naast het adviserende werk voor de nieuwe examens, krijgt vooral de samenvatting vwo veel aandacht.

In 1989 werd het onwerkbaar beoordelingsmodel vervangen door een zogenaamd compromismodel. Dit biedt mogelijkheden voor een goede correctie, maar van een landelijke niveaubewaking is geen sprake. Er zijn zeer grote verschillen tussen de wijze waarop scholen de correctie uitvoeren.

Daarbij is het goed te weten dat de belangstelling van de overheid voor de tweede correctie – ook bij andere vakken – uitermate grillig is. Enkele jaren geleden verscheen een vernietigend inspectierapport: ongeveer vijftig procent van de tweede correctie werd niet behoorlijk uitgevoerd. Het percentage voor de samenvatting vwo werd helaas niet apart vermeld. De Kamer was 'geschokt', maar deze zomer komt er een kabinetsuitspraak dat de kwaliteitsbewaking van het onderwijs een verantwoordelijkheid van de scholen is. Van iedere school apart dus. Hoe valt dit te rijmen met onze centrale eindexamens?

In 1991 kon de stichting alle vaksecties van Nederland adviezen verschaffen in samenwerking met de inspectie. Inmiddels wijst de overheid alle verantwoordelijkheid voor de huidige examens van de hand. Daarom krijgen wij geen gehoor als wij betere regelgeving bepleiten voor de samenvatting.

Dit jaar wijden wij een aantal bijeenkomsten aan zeer concrete knelpunten, die landelijk grote verschillen in de eindbeoordeling opleveren en waarvoor ons inziens oplossingen mogelijk zijn. Zowel door regelgeving als door een betere didactiek.

Omgaan met het klad is een van die knelpunten. Wij zijn blij dat *Moer* hier aandacht aan besteedt. Wij hopen dat veel collega's het belang van een goed geregelde tweede correctie inzien en zich er ook medeverantwoordelijk voor voelen.

Hans Hulshof

De klad in de samenvatting?

Het huidige examenonderdeel samenvatting voor het vwo is verre van ideaal. De normering kan nooit voldoende waterdicht zijn, zodat er (te) veel wordt overgelaten aan de individuele corrector(en). Dat weten we al jaren en alle extra complicerende bijzaken worden dan ook al snel verhaald op die vermaledijde examenvorm. Zeker wanneer kandidaten ook nog hun kladversie van een gedeelte van de samenvatting inleveren, opdat deze in de toch al moeizame correctie betrokken zal worden.

Een oud probleem, waarvoor in de praktijk altijd wel een oplossing is te vinden, echter niet door een corrector die anders tegen de inbreng van de kladversie aankijkt dan zijn medecorrector en blijkbaar ook weer anders dan de inspectie. Dan ontstaat een discussie en blijkt helaas niet alles geregeld te zijn. Dat betreft onder andere de status van het door de kandidaat ingeleverde klad waarop nog een gedeelte van de uitwerking staat. Inhoud, spelling en omvang moeten ook hier de criteria voor de beoordeling zijn, terwijl ze dat voor de kandidaat (nog) niet waren. Spelling en omvang zeker niet: het gaat immers om een kladversie!

Voor alle duidelijkheid: het gaat hier om een kladversie van een in het net ontbrekend gedeelte. Rigoreus zou zijn te verbieden de kladversie ook in te leveren op de examenzeiting, onder het motto: niet op tijd klaar, jammer! De kandidaat in de beschreven casus zou dan als cijfer voor de samenvatting gewoon 2.4 krijgen. Daar is op zichzelf niet zoveel op tegen als iedereen dat tevoren weet. Maar elke leraar zal wanneer er een nog ontbrekend gedeelte wordt bijgeleverd, het moeilijk vinden om daar niet naar te kijken. Zolang er geen regeling bestaat voor dit soort gevallen, moeten we tot een redelijke oplossing komen, los van de specifieke beoordelingsproblematiek.

Niet alleen inhoudelijk beoordelen

Als de beoordeling van de kladversie alléén op inhoudelijke gronden geschiedt, is er zeker sprake van een rechtsongelijkheid. Veel leraren zullen dan inderdaad hun leerlingen in de examenklas aanraden zoveel mogelijk in het klad in te leveren. Dat levert echter niet alleen veel gepuzzel bij het corrigeren op, misschien nog gecompenseerd door het kunnen uitdelen van een aardig cijfer, voor de geloofwaardigheid van een examenonderdeel Nederlands is het funest.

In de concrete situatie zoals die geschetst is, zou de kladversie volgens mij gewoon moeten worden nagekeken alsof het een volwaardig vervolg van de netversie betrof. Het behaalde cijfer voor de netversie apart kan echter niet meer omlaag, wel omhoog eventueel. Hoe zwak de bijgeleverde kladversie ook is, de beoordeling richt zich naar het ingeleverde net, met als minimumcijfer 1.0. De kandidaat in de casus krijgt dus een 2.4 voor de samenvatting, niet meer en niet minder.

Mocht blijken dat de kladversie de samenvatting op een goede wijze afrondt, beoordeeld op alle daarvoor geldende criteria, dan geeft de corrector een cijfer voor het geheel. Ondanks een geringe overschrijding van het aantal woorden en een enkele spelfout zou een kandidaat dan misschien nog een punt hoger kunnen uitkomen. In de praktijk zal dit laatste echter niet zo vaak voorkomen. Voordeel is dat de kandidaat die de samenvatting binnen de beschikbare tijd niet helemaal in het net heeft uitgeschreven, altijd het klad erbij kan inleveren: slechter zal hij/zij er niet van worden.

De toekomst van de samenvatting

Wanneer het examenuittreksel vervangen zal zijn door een samenvatting van een betoog (vgl. Braet, 1988), is er een goede kans dat een deel van de correctieproblemen uit de wereld is. In het CVEN-advies vervalt de druk op het schrijven van een lap tekst door de gedeelde opdracht (vragen + samenvatting). Bovendien wordt de tekst (1000 tot 1500 woorden) gereduceerd tot een hoofduitspraak/uitspraken met bijbehorende ondersteuning of (belangrijke) ondergeschikte uitspraken in hun onderlinge samenhang. De samenvatting zal dan

ca. 100 woorden omvatten, wat de correctie betreft een verbetering, ofschoon er nog onderzoek verricht zal moeten worden naar de beste beoordelingsmethode. Er wordt aan schaalbeoordeling gedacht.

Natuurlijk blijft ook wanneer de juiste beoordelingsmethode gevonden is nog altijd de mogelijkheid bestaan van het inleveren van een kladversie, evenals bij alle andere examen-vakken. Het probleem is inherent aan elk examen. Wie het beste voor z'n leerlingen wil (en zo zijn leraren toch!), bekijkt welwillend het klad en onderzoekt daarin alle mogelijkheden binnen de gestelde normen om de kennelijk in tijdnoed verstrikt geraakte kandidaten nog iets extra's te geven bij het onvolledig uitgeschreven examenwerk. Vaak zal dat niet veel opleveren, maar alle beetjes helpen in zo'n geval.

Frank 't Hart

Tijd voor vernieuwing

Alle auteurs in deze casus zijn het erover eens: de samenvatting op het vwo moet veranderen. Dat is niet zo verbazingwekkend, want in de inleiding werd al geconstateerd dat de huidige opdracht mikpunt is van kritiek.

In grote lijnen bedient iedereen zich ook van dezelfde argumenten: op dit moment is er of dreigt er *rechtsongelijkheid*. De casus is daar een duidelijk voorbeeld van. Ed de Graaf beoordeelt het klad op dezelfde wijze als het net. De inspectrice stelt voor om het klad eerst inhoudelijk te beoordelen; als het cijfer daardoor stijgt, moet vervolgens globaal naar taal- en spelfouten gekeken worden, waarna het cijfer eventueel weer naar beneden dient te worden bijgesteld. Hans Hulshof wil het klad alleen meewegen, voorzover het cijfer daarmee kan worden opgevijseld.

Drie, naast elkaar bestaande en blijkbaar stuk voor stuk legale beoordelingsmethodes resulteren voor deze casus in een cijfer dat varieert van 1.0 tot rond de vijf. Mijn rechtsgevoel wordt niet hersteld door het rekenkundig gemiddelde van deze cijfers in te vullen op de verzamellijst.

Autonomie

In feite beschikken docenten Nederlands bij de examencorrectie nog altijd over de autonomie die elke docent bezit als hij of zij voor de klas staat: je bepaalt zelf de inhoud en de vorm van je onderwijs en het niveau waarop je toetst. Natuurlijk bewaakt de inspectie in grote lijnen de kwaliteit. Ze voorkomt echter niet dat leerlingen je haarfijn kunnen uitleggen waarom je docent x beter in een examenklas kunt krijgen dan docent y.

Voor veel collega's van andere vakken neemt het CITO correctiewerk en -verantwoordelijkheid bij het eindexamen uit handen. Voor docenten Nederlands geldt dat niet of nauwelijks. De vraag is nu, of we tevreden moeten zijn met deze autonomie. Ze heeft denk ik dezelfde voor- en nadelen als de autonomie die elke docent bezit.

Ik onderscheid twee voordelen. In de eerste plaats voelen docenten Nederlands zich verantwoordelijk voor de correctie. De bijdrage van Ed de Graaf is daarvan een voorbeeld; de Stichting 108+ heeft nog vele brieven van verontruste docenten in haar archief. We voeren de correctie dus naar eer en geweten uit, en dat kan de kwaliteit alleen maar ten goede komen.

Ten tweede zijn we in staat om rekening te houden met ons eigen onderwijs. Datgene waar nadruk op is gelegd in het onderwijs, krijgt ook de nadruk bij de correctie. Er bestaat immers (nog) geen overeenstemming over wat belangrijke en minder belangrijke vaardigheden zijn bij het samenvatten. Hoeveel punten moet je aftrekken voor een voorbeeld dat ten onrechte in de samenvatting is opgenomen? Wanneer wordt de samenhang tussen teksteenheden voldoende weergegeven? Het correctievoorschrift dat op dit soort vragen antwoord geeft, bestaat niet. En als het zou bestaan, werd het onderwerp van een fikse ruzie. In het huidige correctievoorschrift moeten (mogen?) docenten individueel bepalen hoeveel punten per structurelement gescoord kunnen worden. Ook de aanwijzingen voor aftrek van taal- en spelfouten laten ruimte open. Wat is een *duidelijke* interpunctiefout? Vaak kun je kiezen of je voor een taalfout 1 of 2 punten aftrekt.

Het belangrijkste nadeel van de autonomie is het grote verschil dat optreedt tussen de cor-

rectie van twee willekeurige docenten. Daarnaast bestaat de mogelijkheid dat docenten bewust of onbewust hun leerlingen verkeerd instrueren en de correctie verkeerd uitvoeren. Kees van de Ven geeft daarvan een voorbeeld: 'Er wordt niet meer gevraagd dan het onder mekaar schrijven van informatie-elementen.' En ik ken maar weinig docenten die het tellen van de woorden zo serieus nemen als in het correctievoorschrift wordt verondersteld.

Het belang van een duidelijke keuze

Misschien is deze opsomming van voor- en nadelen nog niet volledig. Maar zodra we een goed beeld van de situatie hebben, moeten we ons afvragen of de voordelen tegen de nadelen opwegen.

Zo ja, laten we dan ook werkelijk kiezen voor de autonomie van docenten. Op dit moment meten we als docenten Nederlands bij het onderdeel samenvatten allemaal anders. Misschien meten we ook allemaal wel *iets* anders. We meten de resultaten van ons eigen onderwijs. Laten we dat met z'n allen dan ook accepteren en tot uitdrukking brengen in het correctievoorschrift. Er moet ruimte zijn om de correctie aan te passen aan het onderwijs dat leerlingen hebben gehad. Een tweede corrector kan daarin nog altijd een belangrijke rol vervullen als kwaliteitsbewaker. Hij moet dan wel bereid zijn om -ten dele- andere normen te hanteren dan hij gewend is. Zodra we het er over eens zijn wat het maken van een samenvatting precies inhoudt, kunnen de verschillende normen worden gelijkgetrokken.

Als we de nadelen zwaarder vinden wegen, moeten we volgens mij ook daadwerkelijk afrekenen met de autonomie van docenten bij de correctie. Dat betekent wat mij betreft in de eerste plaats een ander examen. Een examen waarbij maar een zeer beperkt aantal goede antwoorden mogelijk is. Alleen dan is het zinvol om een strikt correctievoorschrift te hanteren. Het voorstel van de CVEN, dat Hans Hulshof ook al beschreef, biedt in dit opzicht perspectief. Docenten zullen vermoedelijk sneller overeenstemming bereiken over het vaststellen van de hoofduitspraak van een tekst, dan over een volledig structuurschema. De voorgestelde schaalbeoordeling kan volgens mij overigens alleen maar leiden tot een *minder* strikte correctie.

In elk geval moet er iets veranderen. De energie die nu in deze discussie wordt gestoken, kunnen we beter benutten om de kwaliteit van het samenvattingsonderwijs op peil te brengen. Want dat aspect is in deze casus onderbelicht gebleven.

Literatuur

- Braet, A., Van het eindexamenuittreksel naar een samenvatting van het betoog. In: *Levende Talen* 427 (1988), p. 8-14.
- Braet, A. & T. Hendrix (red.), *Het CVEN-rapport. Eindrapport van de Commissie Vernieuwing Eindexamenprogramma's Nederlandse taal en letterkunde vwo en havo*. Den Haag, Sdu, 1991.
- Eemeren, F.H. van, Samenvatten. In: *Nederlands* 2 (1975), p. 41-58.
- Lammers, Henk, & Joke Meijerink, De samenvatting - een gemankeeerde discussie. In: *Moer* 1990.8, p. 352-359.